

ابراهیم صفائی

سابقه بست نشستن در سفارت انگلیس

بست نشستن یا تحصن جستن در اماکن مقدس مانند آستان قدس رضوی و آستانه حضرت معصومه و همچنین مساجد و امامزاده‌ها در ایران از دیرباز معمول بوده و از اواسط دوران قاجاریه بست نشستن در منازل رجال بزرگ و حتی «سرطویه» سلطنتی، نیز متداول شد و مردم ستم‌دیده با بست نشینی یا تحصن از تعقیب مأموران دولت در امان بودند و گاهی مردم ناپاک و دزد و راهزن نیز مانند مردم مظلوم به این مکانها پناه جسته از پیگرد و مجازات مصون میماندند (۱)؛ همینکه قدرت‌های استعماری در ایران نفوذشان روزافزون شد، (از زمان محمد شاه قاجار) بست نشینی در سفارتخانه‌ها نیز معمول گردید (۲)؛

(۱) در زمان ناصرالدین شاه به جز در مورد اماکن مقدس حرمت بست نشینی حتی در مساجد شکسته شد.

(۲) ص ۴۳۰ تاریخ بیداری ایرانیان از ناظم الاسلام کرمانی.

این بست نشینی ها گاهی در سفارت روس، گاهی در سفارت عثمانی و بیشتر در سفارت انگلیس بود، چنانکه عباس میرزا ملك آرا (برادر ناصرالدین شاه) در آغاز پادشاهی برادرش چندی بتحریرك خدیجه خانم چهاربقی مادر خود در سفارت انگلیس بست نشست (۱)، فرهاد میرزا معتمدالدوله که در ۱۲۷۱ ق به انهام داشتن رابطه با انگلیس ها به دستور شاه به طالقان تبعید شده بود نیز بی اجازه به تهران آمد و در سفارت انگلیس متحصن شد بزرگترین بست نشینی در سفارت انگلیس بست نشینی خواستاران عدالتخانه بود و همان بست نشینی بزرگ که با سازش پنهانی سفارت انگلیس با سید عبدالله بهبهانی و چند تن از بازرگانان و روحانیان صورت پذیرفت با حمایت شدید دولت انگلیس و پذیرائی بی دریغ سفارت به پیروزی مشروطه خواهان انجامید و مظفرالدین شاه با حسن نیتی که بیشتر از ضعف روحی او مایه می گرفت، فرمان مشروطه را صادر کرد. برای آنکه از سابقه بست نشینی ایرانیان در سفارت انگلیس و پیش از بست نشینی بزرگ خواستاران عدالتخانه ها آگاه شویم و از انگیزه بست نشینان کم و بیش اطلاعی به دست آوریم دو سند راجع به بست نشستن در سفارت انگلیس را که مربوط به سالهای آخر پادشاهی ناصرالدین شاه میباشد در این مقاله عرضه میکنیم (۲).

۱- بست نشینی حاجی میرزا مهدی اصفهانی در سفارت انگلیس حاجی میرزا مهدی در شوال ۱۳۱۱ ق در سفارت متحصن شد و این نامه را به سر فرانک لاسلس، وزیر مختار انگلیس نوشت.

«به عرض عالی میرساند حقیر میرزا مهدی اصفهانی که مدتهاست عارض

(۱) ص ۳۲ شماره ۳ دوره اول انجمن تاریخ.

(۲) متن این دو سند از کتاب مدارك تاریخی نقل شده است.

ومتظلم هستم، امروز چاره خود را به بست نشستن در سفارت دیده و از اینجا بیرون نمیروم مگر سرم را قطع کنند، پناه به پادشاه انگلستان آورده‌ام و بیرون نخواهم رفت، به اولیاء دولت اطلاع بدهید که احقاق حقوق حقیر را بنمایند، حقیری یکی از اعیان و علماء اصفهان هستم، نکره نیستم، بکسی هم نیاویخته‌ام املاک شخصی مرا به موجب احکام شرع و عرف رد کنند. شوال ۱۳۱۱ ق.

سرفرانک «لاسلس» وزیر مختار انگلیس نامه میرزا مهدی را برای وزارت خارجه فرستاده و متذکر شده است که به او گفتیم ما نمیتوانیم در امور داخلی ایران مداخله کنیم، اما میرزا مهدی میگوید مگر سرم را ببرند والا تا کارم اصلاح نشود بیرون نمیروم، به دستور ناصرالدین شاه در دیوانخانه عدلیه مجلسی با حضور سراج الملك و کیل ظل السلطان (حکمران اصفهان) در تهران فراهم شد و پس از قریب بیست روز میرزا مهدی از تحصن سفارت خارج گردید.

۲- پناهنده شدن «عباس خان چناری» در سفارت انگلیس

در ربیع الاول ۱۳۱۳ ق عباس خان چناری از مالکان اطراف اسدآباد همدان که گاهی در برابر حکومت طغیان می کرد بعنوان شکایت از حسام- الملك (امیرافخم همدانی) حکمران همدان در سفارت انگلیس پناهنده شد و «سرمور تیمردروند» وزیر مختار انگلیس نامه زیر را درباره تحصن عباس خان به اتابک نوشت و سرانجام بر اثر اعتراض ناصرالدین شاه سفارت انگلیس عباس خان را از سفارت بیرون راند و متعهد شد در طهران بماند ولی پس از شهادت ناصرالدین شاه به همدان رفت و در شورش مشروطه در صف فرماندهان گروهی از سپاهیان سالارالدله درآمد.

نامه وزیر مختار انگلیس به اتابک

در باره پناهنده شدن عباس خان چناری به سفارت انگلیس.

جناب مستطاب اشرف ارفع امجد را بانهایت احترام مصدع میگردد.

مراسله محترم آن جناب مستطاب مورخه غره شهر ربیع الاول ۱۳۱۳ که از اردوی شهرستانک مرقوم و ارسال شده بود راجع به پناه آوردن عباسخان چناری بسفارت انگلیس در قلهک واصل و از مضمون آن مستحضر گردید و اینک باکمال احترام در جواب زحمت افزا است که مشارالیه قبل از وصول این مراسله به قلهک آمده و پناهنده شده است دوستدار به او گفتم مراتب را با اطلاع و استحضار جناب مستطاب اشرف عالی میرسانم و پس از وصول جواب تکلیف معلوم خواهد شد، دیروز مخصوصاً عالیجاه مجددت و فخامت همراه نواب (۱) را برای اظهار این مطلب و بعضی مطالب لازمه دیگر به اردو خدمت جناب مستطاب اشرف عالی فرستادم معزی الیه البته بزودی شرفیاب شده و مراتب را اطلاع میدهد پس از مراجعت معزی الیه و وصول جواب از طرف جناب مستطاب اشرف عالی معلوم خواهد شد که در این باب چه اقدامی باید بعمل آورد و البته جناب مستطاب اشرف عالی تصدیق خواهند فرمود که دوستدار بهیچوجه مایل نیست که اشخاصی را که شرار ف آنها ثابت و محقق باشد و به درجه ثبوت برسد در این سفارت پناه دهد و اظهارات آنها را اصغاً نماید زیاد مصدع نمی شود و احترامات فائمه را نسبت بجناب مستطاب اشرف عالی تجدید می نماید فی شب ۳ ربیع الاول ۱۳۱۳ امضاء - موریتمردرونند.

(۱) حسنعلی خان نواب دبیر سفارت انگلیس (عموی حسینعلی خان نواب که سالهای

دراز در ایران وزارت خارجه و ریاست بانک ملی و مقامات دیگر را عهده دار بود)